ISSN -2583-147X (P), **Vol.- 9, Issue No.VIII, November 2023**
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବଚନରେ ସମାଜ ଓ ଜନଜୀବନର ଚିତ୍ର

ଚୂଳରାଜ ମେହେର

ଲୋକସାହିତ୍ୟର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ବିଭାଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲୋକବାଣୀ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗ । ଲୋକସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗ ଯଥା ଲୋକଗୀତ, ଲୋକକାହାଣୀ ଓ ଲୋକନାଟକ ଆଦିରେ ଯେଉଁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଛି ଲୋକବାଣୀରେ ସେ ସମସ୍ତ ଗୁଣ ନିହିତ ଥିବା ସହ କିଛି ମୌଳିକତା ମଧ୍ୟ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଯେହେତୁ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ମୌଖିକ ପରିପ୍ରକାଶ ତେବେ ଏହା ମୁଖରୁ ମୁଖକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେବା ସମୟରେ କିଛି ମାତ୍ରାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପୁନଶ୍ଚ ଲୋକସାହିତ୍ୟର ବିଶେଷତ୍ୱ ଅନୁସାରେ ସମୂହ ପ୍ରୟାସରୁ ଏହାର ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ପଲ୍ଲୀପ୍ରାଣତା ଓ ଅର୍ଥହୀନତା ଏହାର ଅନ୍ୟତମ ବିଶେଷତ୍ୱ । ମାତ୍ର ଲୋକବାଣୀ ଲୋକସାହିତ୍ୟର ଏପରି ଏକ ବିଭାଗ ଯାହାର ମୂଳ ରୂପ ଅନେକାଂଶରେ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ଭାବରେ ଏଯାବତ୍ ମୁଖରୁ ମୁଖକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଆସୁଛି । ପୁଣି ସମୂହ ଏହାର ସ୍ରଷ୍ଟା ବୋଲି ବିଚାର କରାଯିବା ଅପେକ୍ଷା ଅଜ୍ଞାତ ହେଲେ ହେଁ ଅନୁଭୂତି ସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ହିଁ ଏହାର ସ୍ରଷ୍ଟା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ଅର୍ଥ ପରିପ୍ରକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକବାଣୀର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରହିଛି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଲୋକବାଣୀ ଅନ୍ତର୍ଗତ 'ପ୍ରବଚନ' ଉପ-ବିଭାଗଟି ଏକ ବିଶେଷ ଆକର୍ଷଣ ଯାହା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା ଦାବି କରେ । ପ୍ରବଚନ ଶବ୍ଦଟି ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ proverb ପ୍ରତିଶବ୍ଦ, ଯାହା ଲାଟିନ ଶବ୍ଦ proverbium ରୁ ଆସିଅଛି ଯାହାର ଅର୍ଥ 'ଲୋକରେ ବ୍ୟବହୃତ' କିନ୍ତୁ ଲୋକରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯେକୌଣସି ଉକ୍ତିକୁ ପ୍ରବଚନର ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇ ନପାରେ । 'ବଚନ' ଶବ୍ଦରେ 'ପ୍ର' ଉପସର୍ଗ ଲାଗି 'ପ୍ରବଚନ' ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି ଯେଉଁଥିରେ 'ପ୍ର' ଶବ୍ଦ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ତେବେ ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଳବୋଧ ଥାଇ ସର୍ବଦା ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ବଚନକୁ ପ୍ରବଚନ କହିପାରିବା । ଉକ୍ତ ପ୍ରବଚନର ସ୍ରଷ୍ଟା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ହେଲେ ହେଁ ଆବେଦନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାହା ସର୍ବଗ୍ରାହ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ସର୍ବସାଧାରଣ ଦ୍ୱାରା ସବୁକାଳରେ ଗ୍ରହଣୀୟ ଓ ସ୍ୱୀକୃତ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମତ ଦେଇ ଡ. ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ ଯାହା କୁହନ୍ତି ତାହା ବେଶ୍ ପ୍ରଣିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ । "ଜାତି ବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଗଭୀର ଅନ୍ତର ପ୍ରଦେଶରୁ କୌଣସି ଚିନ୍ତାଧାରା ନିଃସୃତ ହୋଇ ଯେତେବେଳେ ଲୋକରେ ଜନପ୍ରିୟତା ଅର୍ଜନ କରେ ସେତେବେଳେ ତାହା ପ୍ରବଚନର ଗୌରବ ଲାଭ କରେ । ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟ ବୋଲି ଅନୁମୋଦିତ ତଥା ଗୃହୀତ ନ ହେଲେ କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା ପ୍ରବଚନ ପଦବୀରେ ଆରୁଢ ହୋଇ ନପାରେ ।" (ଓଡ଼ିଆ ପଲ୍ଲୀ ସାହିତ୍ୟ, ଡ଼ ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ, ପୃଷ୍ଠା – ୪୨)

ପ୍ରବଚନ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବାଦ ସପ୍ରସଙ୍ଗ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯାଏ । ସ୍ଥୁଳଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ ତାରତମ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଉଭୟଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ ଏବଂ ସମାନ ଅଭୀପ୍ସାରୁ ଉଭୟଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି । ତେବେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯଦି ବିଚାର କରାଯାଏ ତେବେ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଭେଦ ହେଉଛି ପ୍ରବାଦ ପଛରେ ଏକ କାହାଣୀ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇଥାଏ ଯାହା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ କିମ୍ବା ଜନଶ୍ରୁତି ମୂଳକ ହୋଇଥାଏ ମାତ୍ର ପ୍ରବଚନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାହାଣୀ ଅପେକ୍ଷା ଉକ୍ତିର ପରିପ୍ରକାଶ ହିଁ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଲୋକବାଣୀ ରୂପରେ ଉଭୟ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ନିଜସ୍ୱ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଭାବରେ ପ୍ରବଚନ କଥା ଆଲୋଚନା କଲେ, ମାନବର ଚାଲିଚଳଣିରେ ଅସଙ୍ଗତି, ଅସ୍ୱାଭାବିକତା, ସମାଜର ମାନବ ମାନବ ମଧ୍ୟରେ ବିକୃତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯିବା ସମୟରେ ଯେପରି ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଛି, ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ସୁସ୍ଥ ସୁନ୍ଦର କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହିପରି ପ୍ରବଚନର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଛି ।

ଏହି ପ୍ରବଚନର ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇଟି ରୂପ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ଯଥା- ଗଦ୍ୟରୂପ ଓ ପଦ୍ୟରୂପ । ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଧ୍ୱନି ବାକ୍ୟର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ମହତ୍ୱ ଏଥିରେ ସୁରକ୍ଷିତ ରହିଥାଏ । ପ୍ରବଚନର ପରିସର କଥା ବିଚାର କଲେ ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପକ । ସାମାଜିକ ଜୀବନର ବହୁବିଧ ରହସ୍ୟ ଏଥିରେ ଉନ୍ମୋଚିତ । ଏହା ସହ ବହୁବିଧ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଲୁପ୍ତ ବା ଲୁକ୍କାୟିତ । ପ୍ରବଚନ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ପାଇଁ ଯେପରି ଉପାଦେୟ ସେହିପରି କୌତୁହଳ । ଏହି କାରଣରୁ ଏହାର ବିବିଧ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡିକ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନ୍ତ ଓ ରସଯୁକ୍ତ ।

ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବଚନରେ ଜନଜୀବନର ଚିତ୍ର :

ପଲ୍ଲୀର ଜୀବନଧାରା ଉପରେ ପ୍ରବଚନର ପ୍ରଭାବ ବେଶ୍ ଗଭୀର ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ । ପଲ୍ଲୀବାସୀ ତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ମମୟ ଜୀବନରେ ଏହି ପ୍ରବଚନକୁ ବିଭିନ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥା'ନ୍ତି । ଉତ୍କଳୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜନଜୀବନ ସହିତ ଉକ୍ତ ପ୍ରବଚନ କିପରି ଓତଃପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡିତ ତାକୁ କେତେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗରୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇପାରେ ।

୧) ଭାଗ୍ୟ ଓ କର୍ମବାଦ :

ଉତ୍କଳୀୟମାନେ ଗଭୀର ଭାବରେ ଭାଗ୍ୟବାଦୀ ଓ କର୍ମବାଦୀ । ଭାଗ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମାନବ ପରିଚାଳିତ ଏହିପରି ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ଯେପରି ବଳବତ୍ତର ସେହିପରି କର୍ମଫଳ ଭୋଗକରିବା ପାଇଁ ମାନବର ଯେ ଧରାବତରଣ ଏପରି ଏକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ହୃଦୟରେ ଚିରକାଳ ବିଦ୍ୟମାନ ହୋଇ ରହିଛି । ସଂସ୍କୃତି ଓ ନୀତିନିୟମ ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ମଣିଷ କେତେବେଳେ ଦୁର୍ବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏହି ଚିରନ୍ତନ ସତ୍ୟ ଦୁଇଟିକୁ ପାସୋରି ଦିଏ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ତାକୁ ପ୍ରବଚନରେ ସଂଯୋଜିତ କରି ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ କରିପାରିଛି । ଭାଗ୍ୟ ଓ କର୍ମବାଦ ସମ୍ପର୍କୀୟ ପ୍ରବଚନ ଉଭୟ ପଦ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟ ରୂପରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ଯେଉଁଥିରୁ କେତେକ ସଂଗୃହିତ ତ କେତେକ ମୁଖରୁ ମୁଖକୁ ପ୍ରସାରିତ । ଯେପରି-

"କପାଳ ଲିଖନ, କେ କରିବ ଆନ ।"
"ଅଭାଗା କପାଳକୁ ସମୁଦ୍ର ସୁଖେ ।" (ଭାଗ୍ୟବାଦ)
"ବସି ଖାଇଲେ ନଈ ବାଲି ସରେ ।"
"ବସିବା ଠାରୁ କାଶିବା ଭଲ ।" (କର୍ମବାଦ)

୨) ଦାର୍ଶନିକତା :

ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ସ୍ରଷ୍ଟା ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉ କିମ୍ୱା ଗୋଷ୍ଠୀ ସେମାନେ ଜଣେ ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକ ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଜୀବନର ନିଷ୍ଠୁର ଓ ବାସ୍ତବ ସତ୍ୟକୁ ସେମାନେ ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ ଏଥିରେ ପରିବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନକୁ ଯେଭଳି ଭାବରେ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି, ପରଖିଛନ୍ତି ସେଭଳି ଭାବରେ ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶ ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହି ବଚନଗୁଡ଼ିକ ପୁରାତନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ କାଳଜୟୀ । ଯଥା-

"ଆସିଲି ଏକା ଯିବି ପୁଣି ଏକା,
ସଙ୍ଗରେ ନ ଯିବେ ପିଲା ପିଚିକା ।"
"କାଳର ଅଟେ ବିପରୀତ ରୀତି,
ଦଣ୍ଡକେ କୋରଡ଼ ଦଣ୍ଡକେଛତି ।"

୩) ପାରିବାରିକ ଚିତ୍ର :

ଓଡ଼ିଆ ଲୋକସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଯେପରି ପାରିବାରିକ ଚିତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ସେହିପରି ଲୋକବାଣୀ ଓ ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ପ୍ରବଚନରେ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ପରିବାରର ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, କ୍ରିୟାକଳାପ, ରୀତିନୀତି ସୂଚିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ କିପରି ପାରିବାରିକ ଜୀବନକୁ ସୁସ୍ଥ ଓ ସୁନ୍ଦର କରାଯାଇ ପାରିବ ସେ ସଂପର୍କରେ ଯଥାର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଥା-

"ମାଆ ଆଗରେ ଯେ ପୁଅକୁ ମାରେ ତାକୁ ଜାଣିବ ବାପା,
ମଝି ଅଗଣାରେ ଯେ ଦୁମ୍‌ଦୁମ୍ ଚାଲେ ତାକୁ ଜାଣିବ ଅପା ।"
"ଗାଆଁ ପରିଗୁଣ ଧୋବାତୁଠରୁ ଦିଶେ
ଇନ୍ଦୁ ପରିଗୁଣ ଅଧାବାଟରୁ ହସେ
ଏଣୁ ପରିଗୁଣ ପାଞ୍ଚରେ ବସେ
ପୁଅ ପରିଗୁଣ ବାପକୁ ପୋଷେ ।"

୪) ସାମାଜିକବର୍ଗର ପରିଚିତି :

କେତେକ ବିଶେଷ ପ୍ରବଚନ ମଧ୍ୟରେ ସମାଜରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଓ ନରନାରୀମାନଙ୍କ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି ଯାହାର ସାମାଜିକ ଆବେଦନ ଖୁବ୍ ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଏଥିରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଲକ୍ଷଣରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ଏକ ସାଧାରଣ ପରିଚିତି ପାଇବା ସହ ସେମାନଙ୍କ କର୍ମ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଧାରଣା ମିଳେ । କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ କୌଣସି ଜାତିକୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କିମ୍ୱା ନିକୃଷ୍ଟ କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ରଖି ସ୍ରଷ୍ଟା ନିଚ୍ଛକ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।

କରଣ ଜାତି – ମହାନ୍ତି ଜାତି,

କରଜ ପାଇଲେ କିଣନ୍ତି ହାତୀ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତି – ଖେତ୍ ଖାଏ ସମନା ଲଟା ।

ଗାଆଁ ଖାଏ ବାହ୍ମନା ବେଟା ।

କୁମ୍ଭାର ଜାତି – କୁମ୍ଭାର ଘର ବୋହୂ,

ଝାଟିକି ନ ଗଲେ ମାଟିକି ଯାଉ ।

୫) ନାରୀଚିତ୍ର ଓ ପରକୀୟା ପ୍ରୀତିର ଅସାରତା :

ଉକ୍ତ ପ୍ରବଚନରେ ନାରୀ ପରିଚିତିକୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ହେବ । ଏଥିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଲକ୍ଷଣରୁ ନାରୀର ଯଥାର୍ଥ ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ । କେଉଁ ଚରିତ୍ରର ନାରୀ କିପରି ନିଜର ସ୍ୱଭାବକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଏହାସହ ପରକୀୟା ପ୍ରୀତିର ଅସାରତାକୁ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହେବ ଯାହା ଯେତିକି କୌତୁହଳ ସେତିକି ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ । ଯଥା–

କାମାତୁର ନାରୀ – "ମନକୁ ହସେ ଡୋଳାକୁ ଖୋଷେ

ଅନ୍ୟକୁ ଅନାଇ ଘଡ଼ିଏ ବସେ

ଭୂଇଁକୁ ଚାଷୀ ତୁଚ୍ଛାକୁ ରୁଷେ

ନାସିକା ଫୁଲାଇ ଅଳପ କାଶେ ।"

ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ନାରୀ – "ଯେବେ ପାଇଥିବ ଘଇତା ବୁକୁ

ନୀତି ସଜ ହୁଏ ବାପ ଘରକୁ ।"

ପରକୀୟା ପ୍ରୀତିର ଅସାରତା – "ଅଢ଼େଇ ଦିନକୁ ବଢ଼େଇ ଘଇତା, ଝୁରି ମରିବାକୁ କଲା ବିଧାତା ।"

୬) ସାମାଜିକ ନୀତିନିୟମ ଚିତ୍ର :

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରବଚନରେ କେତେକ ଉପଯୋଗୀ ଉପଦେଶ ମଧ୍ୟ ରହିଛି ଯାହା ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ଓ ଉନ୍ନତ ମଧ୍ୟ କରିପାରିଛି । ଏହି ଆଧାରରେ କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ ସାମାଜିକ ନୀତିନିୟମର ଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ବେଶ ସଫଳ ଭାବରେ ରୂପାୟିତ ହୋଇଛି । ଯଥା–

"ରାତି ଦହିଖିଆ ଜରକୁ

ଟିକିରା ଚାଷ କରକୁ

ଗାଆଁମୁଣ୍ଡି ଘର ଚୋରକୁ

ବୁଢ଼ାକାଳ ବିଭା ପରକୁ ।"

ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସହିତ ଅନାଲୋଚିତ ଅର୍ଥନୀତି, ବାଣିଜ୍ୟ, ଖାଦ୍ୟ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରା ଆଦି ଅନେକ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇପାରେ । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଆଲୋଚନାରୁ ଏତିକି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ, ପ୍ରବଚନରେ ସମାଜ ଓ ଜନଜୀବନର ଚିତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଫଳ ଭାବରେ ରୂପ ପାଇଛି ଏବଂ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଲୋକବାଣୀର ଆବେଦନ ସହ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗ ଓ ଉପବିଭାଗର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ-ବହୁତ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇରହିଛି ।

ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ,
ଲରମ୍ଭା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ଲରମ୍ଭା
ଦୂରଭାଷ : ୯୯୩୮୧୫୭୨୬୪